

До разової спеціалізованої вченої ради

ДФ 128.081.2026

Одеського національного університету

імені І.І. Мечникова

ВІДГУК

офіційного опонента Лютікова Павла Сергійовича на дисертаційну роботу Пузирного Олександра Олександровича «Процесуальні форми участі адвоката в адміністративному провадженні», подану на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право»

галузі знань 08 «Право»

Актуальність обраної теми. Серед обставин, які свідчать про актуальність теми, можна виділити наступні.

По-перше, тема дисертаційного дослідження містить терміни, які за своїм змістом є дискусійними як в загально-правовій науці, так і в теорії адміністративного права та процесу. Наприклад, в юридичній літературі існує безліч наукових підходів щодо визначення змісту поняття «процесуальна форма». В теорії адміністративного права і процесу ця проблема ще більш ускладнюється, адже відсутня єдність серед адміністративістів стосовно визначення поняття «адміністративний процес». Виникає ситуація, коли зміст поняття «процесуальна форма» в адміністративному праві залежить, по-перше, від концепції адміністративного процесу, якої дотримується дослідник, по-друге, від концепції процесуальної форми, якої додержується автор наукової праці.

Теж саме стосується і терміну «адміністративне провадження», бо одні науковці в понятті «адміністративний» бачать управлінську складову (наприклад, така складова наявна в поняттях «адміністративний орган», «адміністративний акт» і ін.), а інші – специфіку галузевого правового

регулювання такої галузі національного права як адміністративне право (наприклад, така складова наявна в поняттях адміністративна правосуб'єктність, адміністративно-правовий статус і ін.).

Отже, тема дисертаційного дослідження орієнтована не тільки на розкриття специфіки участі адвоката в процесуальних провадженнях, а й на вдосконалення категоріального апарату адміністративного права щодо розуміння та використання понять «процесуальна форма» і «адміністративне провадження».

По-друге, адвокат в ролі захисника і представника приймає участь у провадженні в справах про адміністративні правопорушення, а також в ролі представника в адміністративному судочинстві. Чинне ж законодавство не акцентує увагу на формах участі адвоката у відповідних адміністративних провадженнях, воно лише уточнює коло осіб, які можуть бути учасниками адміністративного провадження в якості захисника чи представника. В свою чергу, Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» закріплює не «форми участі адвоката», а «види адвокатської діяльності», до яких належать захист і представництво інтересів. Іншу думку висловлюють представники таких процесуальних наук як кримінальне процесуальне право та цивільне процесуальне право, які часто характеризують «захист» і «представництво» як процесуальні форми участі адвоката у відповідному судочинстві.

Отже, участь адвоката в адміністративних провадженнях не заперечується правознавцями, втім поза увагою залишаються особливості участі адвоката у таких провадженнях. Наприклад, якщо визнати «захист» і «представництво» процесуальними формами участі адвоката в судочинстві, то виникають наступні питання – Чи обмежуються процесуальні форми участі адвоката в судочинстві лише цими двома видами? Чи є сенс говорити про більш широкий спектр форм участі адвоката в адміністративному судочинстві, виходячи із особливостей адвокатської діяльності та процесуального статусу захисника і представника?

По-суті, здобувач пропонує під іншим кутом (ніж це робиться зазвичай в адміністративно-правових дослідженнях) подивитися на особливості у часті адвоката в адміністративному провадженні, тобто не через аналіз процесуального статусу осіб, інтереси яких представляє адвокат, а через певні особливості адвокатської діяльності (зовнішні прояви такої діяльності), яка реалізується в межах конкретного адміністративного провадження.

Зазначене вище свідчить про актуальність обраної здобувачем теми та своєчасність її розробки для розвитку національного законодавства.

Дисертаційне дослідження О. О. Пузирного виконане на кафедрі адміністративного та господарського права Одеського національного університету імені І.І. Мечникова у відповідності з планом науково-дослідної роботи кафедри на 2023-2027 рр. «Дослідження євроінтеграційних шляхів розвитку публічного та приватного права України» (номер державної реєстрації 0123U102371).

Таким чином, дисертаційне дослідження О. О. Пузирного є затребуваним як наукою адміністративного права і процесу, так і потребами правотворчої і правозастосовної діяльності.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Високий ступінь обґрунтованості результатів дослідження зумовлено досить раціональною та внутрішньо узгодженою структурою дисертації. Загальна структура роботи в цілому є логічною, послідовною, раціональною, обґрунтованою предметом, метою та завданнями дослідження, що дозволяє послідовно розглянути всі проблеми, визначені автором. Структурно дисертація складається із вступу, трьох розділів, висновків, додатків та списку використаних джерел.

Обґрунтованість положень, сформульованих у дисертації, підтверджується також критичним аналізом наявних літературних джерел з теорії держави і права, цивільного процесуального права, кримінального процесуального права, а також з адміністративного права і процесу.

Обґрунтованість теоретичних положень, рекомендацій щодо

подальшого наукового розроблення теми, достовірність результатів дослідження забезпечено застосуванням сукупності філософських, загально та спеціально наукових методів, які використовуються в юридичних дослідженнях. Високий ступінь наукової обґрунтованості результатів виконаного дослідження забезпечено використанням відповідних наукових методів – історико-правовий, логіко-семантичний, структурно-логічний, порівняльно-правовий методи, методи аналізу та синтезу, методи класифікації і групування, а також системний підхід. Все це дозволило здобувачеві сформулювати ряд важливих наукових положень, висновків та рекомендацій.

Зміст дисертації в цілому характеризується досить високим теоретичним і науково-методологічним рівнем вирішення поставлених завдань. Чітко виражений теоретичний підхід, зокрема, вдало розроблені дефініції, класифікації і критерії дозволили автору аргументовано визначити власну позицію щодо багатьох дискусійних проблем науки адміністративного права і процесу.

Достовірність і новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Положення дисертації ґрунтуються на об'єктивних теоретичних дослідженнях, а висновки є достовірно обґрунтованими та базуються на теоретичних судженнях автора і матеріалах практики.

Наукова новизна одержаних результатів дисертації полягає в тому, що дисертація є першим комплексним дослідженням, яке присвячене аналізу процесуальних форм участі адвоката в адміністративному провадженні, розробці теоретичних доробок до концепції процесуальної форми, а також вдосконаленню положень адміністративного процесуального законодавства.

Дисертантом проаналізовано значний масив спеціальної наукової правової літератури, яка присвячена питанням визначення понять «процесуальна форма» і «адміністративне провадження», а також питанням участі адвоката у адміністративному процесі.

Результати дисертаційного дослідження становлять як науково-теоретичний, так і практичний інтерес і можуть бути використані: у правозастосовній діяльності – для покращення діяльності адміністративних судів та адвокатської діяльності; у науково-дослідній сфері – для здійснення досліджень, присвячених процесуальній формі, адміністративному процесу та особливостям участі адвоката в адміністративному процесі; у навчальному процесі – для підготовки навчально-методичних матеріалів та проведення практичних занять із дисциплін «Адміністративне право України», «Адвокатська діяльність» і ін.; у правотворчій діяльності – для вдосконалення положень чинного адміністративного процесуального законодавства.

Заслуговують на увагу та підтримку наступні положення дисертації.

Так, методологічно обґрунтованими є висновки здобувача стосовно участі адвоката в адміністративних процесуальних правовідносинах (с. 71 дис.). Дисертант наголошує, що існує декілька проблем, які супроводжують розкриття даного питання. По-перше, відсутність чіткого розуміння сфери де починаються адміністративні процесуальні правовідносини і де вони закінчуються, що зв'язано переважно з існуванням різноманітних концепцій адміністративного процесу – управлінської (позитивної) і юрисдикційної, широкої та вузької, а також управлінської, адміністративно-деліктної і судової тощо. По-друге, обмеження сфери виникнення адміністративних процесуальних правовідносин публічно-правовим регулюванням, що залишає за "бортом" процесуальних правовідносин велику частку правовідносин, які не є за правовою природою публічно-правовими, але тісно зв'язані із адміністративним процесом і сприяють реалізації цілей та завдань адміністративного судочинства. По-третє, адвокат є активним учасником як процесуальних правовідносин (у ролі представника), так і суміжних процесуальних правовідносин (як особа, що надає інші види правничої допомоги стороні справи чи третім особам).

Позитивним є і те, що здобувач, перш ніж розпочати дослідження, знайомить у підрозділі 1.1 дисертації із методологічними особливостями дослідження процесуальних форм участі адвоката в адміністративному провадженні. Це дозволило обґрунтувати логічність викладення матеріалу (зміст дисертації), висвітлити особливості використання понятійного апарату в підрозділах роботи, пояснити змістовне наповнення висновків проведеного дослідження, а також всебічно розкрити тему дисертаційного дослідження, присвячену процесуальним формам участі адвоката в адміністративному провадженні. Зокрема, були використані наступні методологічні прийоми: 1) розкриття змісту адміністративного провадження через призму специфіки адміністративно-правового регулювання; 2) трактування процесуальної форми не тільки як зовнішні прояви публічно-владної діяльності суб'єктів чи рішень (документів), а й як зовнішні прояви участі приватних суб'єктів в адміністративних правовідносинах; 3) розширення кола процесуальних правовідносин за рахунок суміжних процесуальних правовідносин, в яких адміністративний суд не є активним учасником, але загальна спрямованість таких правовідносин співпадає із цілями і завданнями адміністративного судочинства щодо справедливого вирішення судом спорів і ефективного судового захисту осіб від свавілля суб'єктів владних повноважень; 4) концентрація уваги в дослідженні на адвокаті як учаснику адміністративних процесуальних правовідносин, а не на представнику як учаснику адміністративного процесу; 5) врахування професійних навичок та досвіду адвоката при визначенні процесуальних форм його участі в адміністративних процесуальних правовідносинах.

Слушним є висновок дисертанта щодо змісту поняття «адміністративне провадження». Здобувач доводить думку, що адміністративне провадження є формою розгляду адміністративних справ в порядку, передбаченому чинним законодавством. Адміністративне провадження є універсальною категорією в адміністративному праві, адже виходячи із його правової природи, дана категорія може використовуватись для позначення і пояснення як

процедурно-правових, так процесуально-правових явищ. Виходячи із специфіки адміністративної справи, що потребує розгляду, цілей і завдань адміністративних проваджень, а також компетенції публічно-владного суб'єкта, який вповноважений розглядати справу, адміністративні провадження здобувач поділяє на: 1) юрисдикційні і неюрисдикційні (перші пов'язані із розглядом правового конфлікту, а другі ні); процедурні і процесуальні (перші пов'язані із діяльністю компетентних адміністративних органів, а другі – з діяльністю адміністративного суду). З цих позицій, на думку дисертанта, адміністративне судочинство теж є видом адміністративного провадження і характеризується як юрисдикційне та процесуальне провадження (с. 182-183).

Здобувачем було розроблено і запропоновано цілісну систему основних процесуальних форм участі адвоката в адміністративному судочинстві, яка складається із наступних елементів: ініціативно-підготовча, забезпечувально-процесуальна, представницько-процесуальна, організаційно-тактична, контрольно-переглядова, спеціально-допоміжна та виконавчо-забезпечувальна. Кожна форма, на думку здобувача, має власний функціональний зміст, процесуальну мету та юридичні наслідки; їх сукупність утворює єдиний механізм професійного правничого захисту у сфері публічно-правових спорів. Форми мають взаємопов'язаний характер: їхня взаємодія на кожній стадії забезпечує комплексність та безперервність правничої допомоги – від ініціювання провадження до фактичного виконання рішення, причому наскрізний характер забезпечувально-процесуальної форми виконує гарантійну функцію, що є необхідною передумовою допустимості всіх інших процесуальних дій адвоката (с. 137). Запропонована класифікація ґрунтується на нормативних положеннях КАС України та Закону «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», відображає реальний зміст професійної діяльності адвоката на різних стадіях процесу, долає обмеженість зведення участі адвоката виключно до судового представництва й забезпечує гнучкість та адаптивність правничої допомоги

завдяки здатності кожної форми функціонувати як самостійно, так і в поєднанні з іншими.

У результаті проведеного дисертаційного дослідження автором сформульовано ряд інших висновків, які мають наукову новизну та спрямовані на вдосконалення теорії і практики адміністративного права та процесу щодо процесуальних форм участі адвоката в адміністративному провадженні.

Таким чином, дисертація носить завершений характер, мета дослідження досягнута, а завдання роботи виконані.

Зауваження до дисертаційного дослідження. В цілому високо оцінюючи зміст дисертаційного дослідження, слід відмітити низку зауважень та недоліків.

1. На нашу думку, додаткового обґрунтування потребує структура дисертаційного дослідження. Зазвичай загальнотеоретичні, методологічні та історичні аспекти дослідження розкриваються в першій частині дисертаційного дослідження, тоді як наступні частини роботи присвячуються характеристиці особливостей правового регулювання відповідної сфери суспільних відносин, аналізу проблем практичної реалізації норм чинного законодавства, ознайомленню із найкращими зразками міжнародного досвіду, а також формулюванню пропозицій щодо вирішення існуючих проблем як в теорії права, так і в правозастосовній сфері.

Дисертант пропонує інший підхід. Так, Розділ 1 дисертації присвячено висвітленню методологічних засад дослідження участі адвоката в адміністративному провадженні, а Розділ 2 – теоретичним та історичним засадам дослідження процесуальної форми в адміністративному праві. Наскільки такий підхід у розкритті теми дослідження був доцільним і обґрунтованим?

2. Дискусійним видається висновок здобувача щодо виокремлення Конвенції Ради Європи про захист професії адвоката від 12 березня 2025 року як підґрунтя самостійного, третього рівня міжнародного нормативного

впливу на правове забезпечення діяльності адвоката. У зв'язку з цим, потребує додаткового обґрунтування твердження здобувача про її визначальний вплив на процесуальні форми участі адвоката в адміністративному судочинстві України.

3. Певний науковий інтерес становить підхід здобувача до систематизації нормативного закріплення форм участі адвоката в адміністративному судочинстві. У зв'язку з цим, вважаємо за доцільне просити здобувача додатково пояснити, чим обумовлене виокремлення базового, операційного та забезпечувального рівнів правового регулювання форм участі адвоката в адміністративному судочинстві, у чому полягає функціональне призначення кожного з них та яке значення має така трирівнева модель для виявлення прогалин, колізій і визначення напрямів удосконалення законодавства у сфері адміністративного судочинства?

4. В дисертаційному дослідженні здобувач окремо виділяє організаційно-тактичну форму участі адвоката в адміністративному судочинстві та розкриває її особливості (с. 143-146). У зв'язку із цим виникає питання – У чому наукова новизна виокремлення організаційно-тактичної форми участі адвоката, якщо відповідні дії вже охоплюються змістом представництва?

Вказані недоліки не впливають на загалом позитивну оцінку дисертації.

Висновок щодо відповідності дисертації встановленим вимогам МОН України. Зміст дисертаційної роботи висвітлений достатньо повно, виклад запропонованих в роботі положень базується на ґрунтовному опрацюванні літературних джерел з проблематики дисертаційного дослідження. Автор сформулював висновки, які здатні стати значним внеском у розвиток вітчизняної науки адміністративного права і процесу. В цілому дисертація О. О. Пузирного є самостійним, завершеним науковим дослідженням, яке містить висновки і пропозиції, що є корисними для розвитку теорії адміністративного права і процесу та практики адміністративного судочинства.

Слід зазначити, що дисертація «Процесуальні форми участі адвоката в адміністративному провадженні» є завершеною працею, в якій отримані нові науково обґрунтовані результати, а її автор – Пузирний Олександр Олександрович, заслуговує на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» і за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент:

доктор юридичних наук, професор, професор

кафедри публічного та приватного права

Університету митної справи та фінансів

Павло ЛЮТИКОВ